# Гроші – не головна проблема

Зростання оборонних бюджетів недостатньо для безпеки Європи. Їх не можна відокремлювати від фінансової та інноваційної політики.

Нарешті після багатьох років недофінансування Європа починає збільшувати оборонні витрати. Про причини мало хто говорив так само відверто, як колишній генеральний секретар НАТО Джордж Робертсон, який попередив, що після десятиліть «руйнівного самозаспокоєння» Британія опинилася «в небезпеці».

За даними Європейського оборонного агентства (EDA), витрати Євросоюзу на дослідження та розробки у сфері оборони у 2024 році становили всього 13 млрд євро (близько 0,07 відсотка ВВП), а у США – $149 млрд, тобто приблизно 0,5 відсотка ВВП. Для скорочення цього відставання потрібно не просто збільшувати витрати на НДДКР – потрібні фундаментально нові підходи до мобілізації капіталу.

Втім, гроші – це не головна проблема. Справжня проблема полягає в тому, як перетворити витрати на технологічний потенціал. У сучасній обороні важлива не стільки чисельність військ, скільки контроль над передовими технологіями, зокрема над напівпровідниками, штучним інтелектом (ШІ), квантовими обчисленнями та чистою енергетикою. Військовий потенціал тепер залежить від швидкості розробки та масштабування цих технологій. У країн, які діють швидко, буде вищий рівень безпеки та процвітання, а країнам, які відстають, доведеться покладатися на зовнішніх постачальників саме в той момент, коли геополітична фрагментація підвищує витрати такої залежності.

***Військовий потенціал тепер залежить від швидкості розробки та масштабування інноваційних технологій***

Проблема стає особливо актуальною на тлі загострення конкуренції за стратегічні технології. Америка поєднує глибокі ринки капіталу з масштабною державною підтримкою, а Китай спрямував державні ресурси на прискорення впровадження нових технологій. Європа ж не може повною

мірою використовувати свої наукові досягнення для підвищення промислового потенціалу і ризикує відстати від обох країн.

Проблема не в відсутності талановитих кадрів. У Європі не бракує університетів світового класу чи висококваліфікованих працівників, але в неї занадто мало інноваційних фірм, які виростають у великі, глобально конкурентоспроможні компанії, а багато з тих, що є, або поглинаються, або вирішують розвиватися за кордоном.

Слабкість Європи має фінансовий та інституційний характер. На континенті є достатньо заощаджень, але тут бракує ризикового капіталу. Сьогодні це вже не просто проблема економічного зростання; це питання оборони, оскільки військовий потенціал дедалі частіше залежить від здатності розвивати нові технології.

Одним із найбільших невикористаних джерел фінансування для розширення стратегічних галузей є пенсійні системи Європи. І хоча пенсійні фонди управляють величезними обсягами довгострокового капіталу (особливо в програмах із фіксованим розміром внесків, які зараз домінують у сфері пенсійних накопичень), вони виділяють лише дуже малу частину цих коштів інноваційним фірмам, які швидко зростають, – і здебільшого за межами Європи. Вони віддають перевагу безпечним активам, а не ризикованим вкладенням у паї та акції.

Довірчі керуючі та керуючі активами часто вважають такі інвестиції неліквідними, сповненими невизначеності та складними для порівняльної оцінки. Результат оцінюється на порівняно коротких горизонтах, а зобов'язання розтягуються на десятиліття. Ця невідповідність стає сильним стимулом для вибору ліквідних активів з низькою волатильністю, навіть якщо довгострокова прибутковість виправдовує більший ризик. У підсумку виникає структурний перекіс, який ускладнює інноваційним компаніям доступ до капіталу, необхідного їм для розширення.

Хоча влада почала визнавати цю проблему, вжиті заходи поки що є надто стриманими. Ініціативи, подібні до британської програми «Акселератор оборони та безпеки» (DSA), демонструють життєздатність спільних державно-приватних інвестицій, але вони не призвели до значних змін в інституційних рішеннях щодо розподілу коштів і не забезпечили довіру, необхідну для розширення кола учасників.

Більш ефективний підхід – вважати державні витрати каталізатором,

а не просто джерелом фінансування. Якби держава зобов'язалася паритетно доповнювати приватні інвестиції у стратегічні галузі, це стало б потужним стимулом для розробки нових технологій. Ризики провалу будуть розділені, тоді як відбір проєктів залишиться у приватних руках.

Цей підхід має два ключові ефекти. По-перше, знижуються ризики для інституційних інвесторів, що спрощує їм перенаправлення капіталів у неліквідні активи з низьким рівнем визначеності. По-друге, можна залучити додаткові інвестиції: кожен євро державних коштів мобілізує еквівалентну кількість приватного капіталу. У такий спосіб держвитрати перетворюються на важіль, а не просто витрачаються.

Згодом такі механізми можуть докорінно змінити поведінку інституційних інвесторів. У міру накопичення ними досвіду та експертних знань, а також успішних історій у цьому класі активів ризики, що сприймаються, зменшаться. Процес, що починався як спільне інвестування, може потім перерости в самодостатню екосистему, де приватний капітал відіграватиме важливу роль навіть без постійної державної підтримки.

Зрештою, стратегічна автономність Європи залежить від того, чи зможе вона мобілізувати капітали в достатніх обсягах і спрямувати їх на підтримку вітчизняних компаній у критично важливих галузях. Без цього потенціалу Європа залишиться залежною від іноземних постачальників. А в наші дні ця залежність пов'язана з дороговартісними ризиками – від збоїв у постачанні до зниження впливу на стандарти та виробництво.

***Країни, які зблизять державні інвестиції та приватний капітал, будуть краще позиціоновані для розробки технологій, що забезпечують безпеку та процвітання***

Важливо, що збільшення вкладень у активи, які швидко зростають, не обов'язково суперечить інтересам власників грошових коштів. Цей крок може підвищити ступінь диверсифікації, а також довгострокову прибутковість, хоча й за умови якісного управління ризиками. Головна перешкода – не відсутність бажання, а те, як саме структуровані інституційні стимули та правила формування інвестпортфелів.

Для досягнення необхідних масштабів та передбачуваності механізми спільного інвестування мають бути достатньо великими, щоб впливати на інституційні інвестиційні портфелі, і вони мають стати частиною довгострокових, багаторічних державних зобов'язань

у сфері НДДКР (так уже роблять у Франції та Фінляндії). Без такої стабільності інвестори навряд чи накопичать необхідний досвід і не будуть вкладати кошти на довгий термін.

Перехід до спільних інвестицій не обов'язково вимагатиме значного збільшення державних запозичень. Європа вже виділяє багато коштів на інноваційну політику, але просто не в той спосіб, який ефективно залучає додаткові приватні інвестиції. Наприклад, податкові пільги, подібні до «патентної коробки» у Великій Британії, зазвичай дорого коштують, непропорційно вигідні для великих, уже існуючих гравців і часто винагороджують роботу, яка в будь-якому разі була б виконана. Перенаправлення цих ресурсів на співінвестиції та конкурентне фінансування НДДКР підтримає інноваційні фірми, особливо стартапи на пізніх етапах розвитку, які особливо гостро відчувають проблему дефіциту капіталу.

Загальний висновок очевидний: витрати на оборону більше не можна відокремлювати від фінансової та інноваційної політики. Країни, які зблизять державні інвестиції та приватний капітал, матимуть кращі позиції для розробки технологій, що забезпечують безпеку та процвітання. А ті, хто цього не зробить, виявлять, що одного лише збільшення оборонних бюджетів недостатньо для забезпечення економічного процвітання та національної безпеки.

*(c) Project Syndicate 2026*

---



**Паоло Суріко**

Паоло Суріко (Paolo Surico) – професор економіки в Лондонській бізнес-школі.